

УДК 658.589:656.2

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i55.83421>

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

*Токмакова І.В., д.е.н, доцент,
Хомотюк О.В., магістр,
Новіков Р.О., магістр (УкрДУЗТ)*

В статті досліджено роль інновацій в досягненні стійкого соціально-економічного розвитку вітчизняного залізничного транспорту, окреслено перспективи і переваги розбудови високошвидкісних магістралей в Україні як стратегічного орієнтиру інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту. Розкрито ключові напрямки реалізації інновацій, зокрема щодо модернізації техніко-технологічної, організаційно-управлінської і науково-кадрової складових економічного потенціалу залізничної галузі. Визначено головні принципи ефективної інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств залізничного транспорту.

Ключові слова: *інновації, розвиток, стратегічні орієнтири, підприємства залізничного транспорту, принципи.*

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА УКРАИНЫ

*Токмакова И.В., д.э.н., доцент,
Хомотюк А.В., магистр,
Новиков Р.А., магистр (УкрГУЖТ)*

В статье исследована роль инноваций в достижении устойчивого социально-экономического развития отечественного железнодорожного транспорта, очерчены перспективы и преимущества развития высокоскоростных магистралей в Украине как стратегического ориентира инновационной деятельности предприятий железнодорожного транспорта. Раскрыты ключевые направления реализации инноваций, в частности в сфере модернизации технико-технологической, организационно-управленческой и научно-кадровой составляющих экономического потенциала железнодорожной отрасли. Определены главные принципы эффективной инновационно-инвестиционной деятельности предприятий железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: *инновации, развитие, стратегические ориентиры, предприятия железнодорожного транспорта, принципы.*

STRATEGIC REFERENCE POINTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF RAILWAY TRANSPORT OF UKRAINE

*Tokmakova I.V., Doctor of Economics, Associate Professor,
Khomotiuk O. V., master,
Novikov R.O., master, (USU of RT)*

The article examines the role of innovation in achieving sustainable socio-economic development of the Russian railway transportation. Outlined the prospects and advantages of development of high-speed highways in Ukraine as a strategic guideline of innovative activity of the enterprises of railway transport, in particular, determined that the introduction of high-speed movement will give impetus to the scientific and technical development and improvement of technologies at the enterprises of railway transport, and in almost all related industries, from engineering to computational intelligence systems, providing further stimulation of scientific-technical and intellectual potential of the country. Revealed key areas of innovation. It is concluded that at the present stage of management require urgent modernization of technical and technological, organizational and managerial and scientific personnel components of the economic potential of the railway industry. It identifies main principles of effective innovation and investment activity of the enterprises of railway transport.

Keywords: *innovation, development, strategic guidelines, enterprises of rail transport, principles.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями Залізничний транспорт України відіграє важливу роль у забезпеченні її економічного, політичного, соціокультурного розвитку. У цьому сенсі можна з повною впевненістю говорити про інтегруючої та консолідуючої ролі залізничного транспорту, у тому числі при вирішенні зовнішньополітичних завдань держави: забезпечення її суверенітету і територіальної цілісності, здійсненні транзитних функцій, налагодження багатостороннього діалогу з найближчими сусідами і віддаленими країнами. Проте в сучасних умовах можливості вітчизняної залізничної галузі істотно обмежуються через втрату економічного потенціалу. В основі підвищення ПАТ «Українська залізниця» лежить стратегічно орієнтована ефективна інноваційна діяльність, що і свідчить про актуальності обраної теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Вивченню теоретичних та

практичних питань інноваційного розвитку залізничного транспорту України присвячено праці таких вітчизняних вчених як: Дикань В.Л., Кірдіна О.Г., Зубенко В.О., Ільчук В.П., Сич Є.М., Калініченко Л.Л., Токмакова І.В., Корінь М.В. та інших [1- 7].

Виділення невирішених частин загальної проблеми Поряд з значним науковим вкладом вищезазначених вчених в питання реалізації ефективної інноваційної діяльності залізничної галузі потребує подальшого дослідження проблематика активізації інноваційної діяльності на підприємствах залізничного транспорту, що в першу чергу, потребує визначення стратегічних векторів інноваційного розвитку вітчизняного залізничного транспорту.

Мета статті полягає в дослідженні стратегічних напрямків інноваційного розвитку вітчизняного залізничного транспорту і визначенні принципів, що забезпечують ефективність

інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств залізничної галузі.

Виклад основного матеріалу.

Стратегічною цільовою установкою для вітчизняного залізничного транспорту є забезпечення якості функціонування, що неможливо без якості технологічних процесів організації руху, стану об'єктів інфраструктури, матеріально-технічного постачання, бізнес-процесів, автоматизації, інформатизації та інтелектуалізації, якості трудового життя і управління.

Фундаментом забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку вітчизняного залізничного транспорту є ефективна і стратегічно орієнтована інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств галузі, ключовими напрямками якої мають стати такі:

1) впровадження перспективних видів діяльності з урахуванням тенденцій розвитку світової транспортно-логістичної системи;

2) комплексна модернізація матеріально-технічної бази, у тому числі направлена на зміну структури парку транспортних засобів - збільшення в парку частки сучасних вискоефективних вантажних локомотивів, вантажних вагонів з підвищеною вантажопідйомністю і надійністю (у тому числі для спеціалізованих перевезень); збільшення частки швидкісного пасажирського рухомого складу; розширення парку пасажирських вагонів, приміських і міжобласних електропоїздів підвищеної комфортності;

3) розвиток залізничної інфраструктури, який має здійснюватися у таких напрямках:

- створення виділених ліній для організації високошвидкісного руху пасажирських і прискореного руху вантажних контейнерних потягів (високошвидкісних магістралей);

- формування цілісної залізничної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів шляхом

забезпечення збалансованого розвитку національних ділянок даних коридорів і пунктів стикування залізничних систем різної ширини колії;

- розвиток логістичної інфраструктури, у тому числі мультимодальних термінальних комплексів у ключових транспортних вузлах (у пунктах взаємодії різних видів транспорту);

4) впровадження інтелектуальних технологій;

5) розвиток перспективних видів стратегічного партнерства, у тому числі державно-приватного партнерства для залучення інвестицій;

6) впровадження ефективного маркетингу та гнучкого ціноутворення;

7) впровадження адаптивних технологій управління;

8) розвиток компетенцій персоналу;

9) впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Необхідно враховувати, що в наш час у залізничній галузі світу йдуть революційні зміни. Зовні це виявляється в збільшенні швидкостей руху і вантажопідйомності рухомих складів. Але за цими зовнішніми ознаками криються проривні науково-технічні і організаційні перетворення. Сучасні високошвидкісні потяги розвивають швидкість до 350–400 км/год, а їх максимальна швидкість на коротких ділянках доходить до 560–580 км/год. З такою швидкістю літають літаки малої авіації.

Ідея розвитку високошвидкісних магістралей в XXI столітті буквально захопила весь світ. Протяжність високошвидкісних магістралей у світі становить вже понад 32 тис. км, ще 13 тис. км знаходяться в стадії будівництва [8].

В Україні за існуючими нормативами їздити по більшості залізничних шляхів можна зі швидкістю не більше 70 км/год. Швидкісний рух поїздів в Україні здійснюється на швидкостях до 160 км/год на модернізованих під такі показники

звичайних залізничних магістралях. Під такі параметри на всю країну є 10 електропоїздів виробництва компанії Hyundai (південна Корея), 2 поїзди чеського виробництва «Шкода», 1 поїзд локомотивної тяги виробництва ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (ПАТ «КВБЗ»), 2 двосистемного електропоїзда Екр-1 виробництва ПАТ «КВБЗ». За інформацією «Укрзалізниця», південнокорейські потяги в Україні курсують з маршрутною швидкістю (середня у рейсі) 110 км/год, в той час як звичайні українські потяги їздять з маршрутною швидкістю 57 км/ч.

Створення в Україні швидкісних магістралей дозволить вирішити низку транспортних завдань, зокрема, забезпечити значне скорочення витрат часу на поїздки; підвищити провізну спроможність залізниць, рівень безпеки та комфорту перевезень пасажирів та підвищити імідж України як країни, що застосовує сучасні транспортні технології.

Впровадження високошвидкісного руху дасть імпульс науково-технічного розвитку та вдосконалення технологій практично у всіх суміжних галузях від машинобудування до інтелектуальних обчислювальних систем, забезпечуючи подальше стимулювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу країни, в першу чергу, за рахунок розміщення на вітчизняних підприємствах замовлень на створення нових зразків техніки світового рівня.

Для впровадження високошвидкісного руху необхідні нові матеріали і технології, у тому числі актуальним напрямом інноваційної діяльності є оновлення на новій технологічній основі загального парку вантажних і пасажирських вагонів, локомотивів та залізничної інфраструктури. Фізична зношеність основних фондів залізничної галузі становить понад 80 %, у т. ч. тягового рухомого складу – 94,2 %, вантажних

вагонів – 88,2 %, колійного господарства – 86 % [9].

Разом з технічними інноваціями у світовій залізничній галузі впроваджується безліч організаційно-управлінських інновацій, зокрема в сфері створення системи управління перевізним процесом і транспортної логістики перспективним є вирішення наступних завдань:

- реалізація технології доставки вантажів на засадах «від дверей до дверей» і «точно в строк» на основі надання комерційних транспортних послуг, інтеграції з іншими видами транспорту і логістичними принципами управління;

- підвищення ефективності перевізного процесу за рахунок впровадження інформаційно-керуючих технологій;

- інтеграція в світовий транспортний комплекс на принципах логістичного управління;

- спрощення процедур оформлення документів і розрахунків.

Новим напрямком є розвиток інтелектуального залізничного транспорту, у тому числі систем управління рухом поїздів. Світовим транспортним співтовариством впроваджуються інноваційні інформаційно-управляючі технології, побудовані на моделюванні інтегрованих транспортних систем: «персонал-транспортна інфраструктура-транспортні засоби». Інтегровані транспортні системи, у порівнянні зі звичайними, надають послуги з регулювання транспортними потоками на більш високому рівні взаємодії учасників процесу, з вищим рівнем безпеки та передачі повної інформації про стан та положення у просторі об'єктів в режимі реального часу. Вказані системи набули назви «інтелектуальні» (Intelligent Transport System (ITS)), й їхнє впровадження стало невід'ємною частиною TEN-T політики країн Європейського Союзу, а також

Японії, Китаю, США, РФ та інших країн, поєднаних глобальною мультимодальною мережею поставки товарів «від дверей до дверей». Впровадження інтелектуальних систем управління рухом і безпекою дозволить організувати швидкісний рух поїздів, оптимально вирішувати задачі діагностики рухомого складу, моніторингу стану інфраструктури, планування руху поїздів з урахуванням «вікон» і в режимі відновлення графіка.

Рушійною силою інноваційного розвитку залізничного транспорту виступає науково-кадровий ресурс підприємств галузі. При реалізації інноваційної стратегії виникають завдання, пов'язані зі збереженням та розвитком трудового потенціалу, які в першу чергу спрямовані на створення динамічної моделі кадрової структури і розвиток кадрового потенціалу на випередження. Нині існує термінова необхідність в реалізації компетентного підходу в управлінні персоналом вітчизняних підприємств залізничного транспорту.

В наш час інноваційний розвиток залізничного транспорту України гальмується наступними чинниками:

- нестачею фінансових ресурсів, що зумовлено, насамперед: падінням обсягів перевезень; низьким рівнем рентабельності підприємств унаслідок застарілої матеріально-технічної бази, нераціональної структури витрат; низьким рівнем державно регульованих тарифів на перевезення; збитковістю пільгових перевезень.

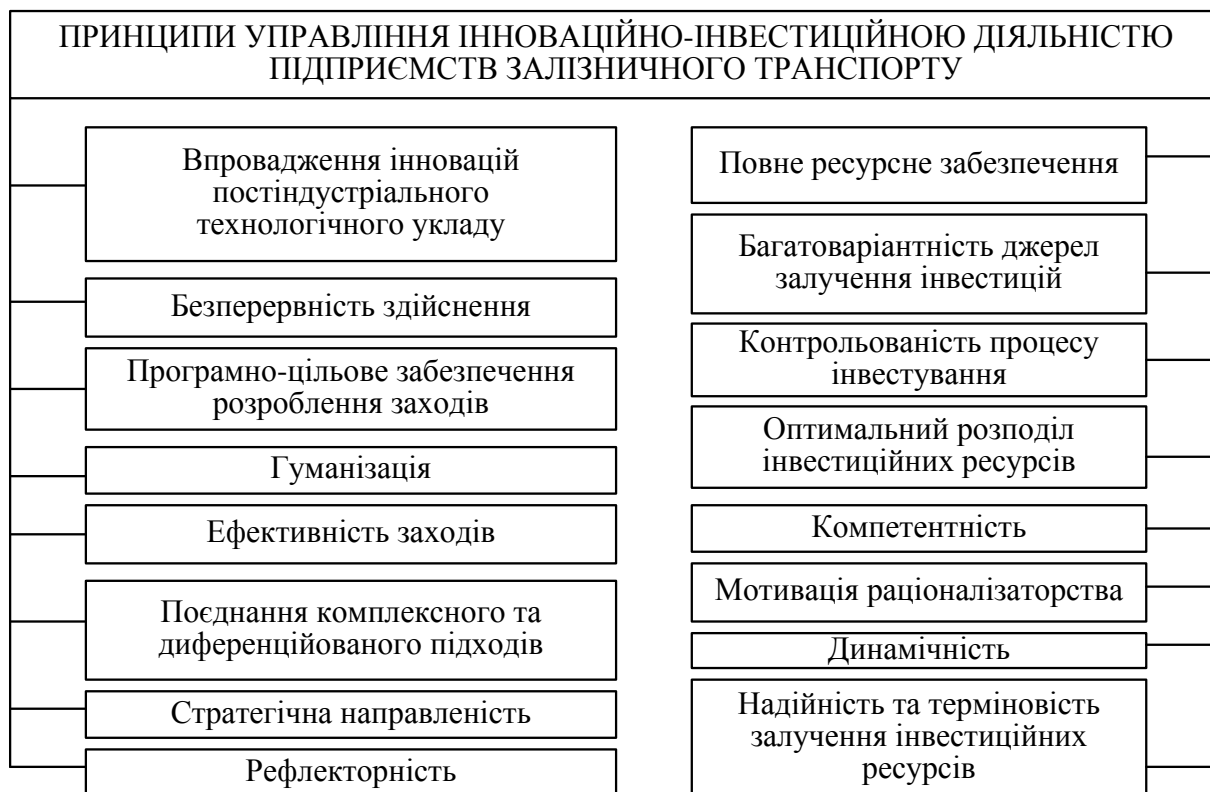
- відсутністю фундаментальних і недостатньою кількістю прикладних наукових досліджень;

- повільними темпами реалізації структурних реформ, зокрема, Україна не лише останньою приступила до реформування залізничного транспорту, порівняно з іншими країнами колишнього СРСР, але й втілює у життя реформи надто повільно, із відставанням від графіку [10].

Для забезпечення реалізації стратегічних напрямків інноваційної діяльності вітчизняного залізничного транспорту необхідно дотримуватися наступних принципів, що подані на рисунку 1.

Головними принципами ефективного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на залізничному транспорті України в сучасних умовах господарювання слід вважати: впровадження інновацій постіндустріального технологічного укладу; безперервне здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності; програмно-цільове забезпечення розроблення інноваційних заходів; гуманізацію інновацій; ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності; поєднання комплексного та диференційованого підходів при обґрунтуванні та реалізації інновацій; стратегічну направленість інноваційно-інвестиційної діяльності; рефлексорність; розвиток компетентності; мотивацію раціоналізаторської діяльності; повне ресурсне забезпечення; багатоваріантність джерел залучення інвестицій; контрольованість процесу інвестування; оптимальний розподіл інвестиційних ресурсів; динамічність; надійність та терміновість залучення інвестиційних ресурсів.

Висновок Резюмуючи, можна сказати, що стратегічним орієнтиром інноваційного розвитку залізничного транспорту України слід визнати впровадження високошвидкісного руху як необхідної умови входження до світової транспортно-логістичної системи пасажиро- і товароруху. Означене дозволило визначити ключові інновації, які потребують термінового впровадження з метою модернізації техніко-технологічного, організаційно-економічного і науково-кадрового потенціалу підприємств залізничної галузі.

Рис. 1. Принципи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств залізничного транспорту

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Дикань В.Л. Система інтегрованого управління інвестиційно – інноваційним розвитком залізничного транспорту /В.Л. Дикань, О.Г. Кірдіна // Зб. наук.пр./Маркетинг і менеджмент інновацій.- 2011. – Вип.1.-С.137 – 144.

2 Дикань В.Л. Забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту: монографія / В.Л. Дикань, В.О. Зубенко. – Х.: УкрДАЗТ, 2008. - 194 с.

3 Бараш Ю. С. Економічна ефективність високошвидкісних пасажирських залізничних перевезень в Україні : монографія / Ю. С. Бараш, А. В. Момот. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2015. – 137 с.

4 Ільчук В.П. Інноваційно-інвестиційні системи залізничного транспорту: становлення та розвиток / В.П. Ільчук; За ред. д.е.н., проф. Сича Є.М. – К.: Логос, 2004.- 381 с.

5 Калініченко Л.Л. Вирішення інвестиційної проблеми інноваційного розвитку підприємств залізничного транспорту / Л.Л. Калініченко // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Випуск 236, Т. 2. – С. 222 – 227.

6 Токмакова І.В. Забезпечення гармонійного розвитку залізничного транспорту України : монографія / І.В. Токмакова. –Х. : УкрДУЗТ, 2015. – 403 с.

7 Корінь М.В. Забезпечення інноваційного розвитку залізничного транспорту на основі формування промислово-логістичної системи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон.

наук: 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / М.В. Корінь; Українська державна академія залізничного транспорту. – Харків., 2013. – 21 с.

8 О главном [Электронный ресурс] // Информационный бюлетень РЖД. – 2015. – №5 (34) – С. 1–11. – Режим доступа: railclub.ru/forum/download/file.php?id=13648

9 Аналіз регуляторного впливу до проекту наказу Мініфраструктури

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtu.gov.ua/uk/alias_166/32209.html

10 Інноваційні перетворення на транспорті як чинник модернізації транспортно-дорожнього комплексу України : аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1303/>

Стаття надійшла: 17.10.16р.